Kolay Coğrafya Serisi : 17
BİLGİ DEMETİ

ASYAYI TANIYALIM

Bu kitap ilkokul Coğrafya programı esas tutularak 2. devre seviyesine uygun olarak hazırlanmış ve bir heyet tarafından gözden geçirilmiştir.

Yayımlayan:

E. Gökalp ARKIN

BİR YAYINEVİ

Posta Kutusu 11 — İstanbul

ASYAYI TANIYALIM

ZITLIKLAR ÜLKESİ

Dünya nüfusunun % 55 i Asya'da yaşar. Fakat tek insanın bulunmadığı ıssız, cansız kum çölleri de yine Asya'dadır.

Dünyanın en yüksek dağı Everest Asya'dadır. Fakat dünyanın en çukur gölü Lut yine bu kıt'adadır.

Dünyanın en sıcak bölgesi ekvator, Asya güneyinden geçer. Fakat Asya'nın kuzeyinde buzlarla kaplı Kuzey Buz Denizi uzanır. Ve dünyanın en soğuk yeri Sibirya'dadır.

Dünya uygarlığının beşiği Asya'dır. Fakat bugün Asya'da çok geri yaşıyan insanlar da vardır. Asya dünya dinlerinin de beşiğidir.

Dünyanın en yüksek memleketi, Tibet te Asya'dadır. Bu memleket ki yüzyıllar boyunca içine yabancı ayağı girmedi. Bilinmiyen ülke olarak kaldı.

Dünyanın bugün yaşıyan en eski ulusları: Türkler, Çinliler, Hindliler, İranlılar ve Araplar Asya'lıdır. Yine dünyanın eski uygarlıklarını kurmuş Eti, Sümer, Asur, Babil, Elam, Fenikeliler de Asyalıdırlar.

Dünyanın en çok yağmur alan yeri Assam Asya'dadır. Fakat Arabistan'ın güneyi de dünyada en az yağmur yağan yeridir.

Bu kıt'ada dünyanın en muhteşem sarayları, en zengin hazineleri, en değerli elmasları yanında kıtlıktan ölen insanlar bulunur.

Bu kıt'ada dünyanın en büyük ormanları yanında en ağaçsız çöl bölgelerini de bulabilirsiniz.

Avrupa'da henüz uygarlık geri, insan mağara hayatı yaşarken; Asya insanları hayvanları evcilleştiriyor, toprağı sürüp ekmesini biliyordu.

Yazı, kâğıt, barut, ilk matbaa, ipek böceği, pusula, matematik, astronomi, elbise, ayakkabı, silâh, araba... bütün bunlar Asya'dan çıktı.

Bugün Avrupa dünya uygarlığının uç noktasına ulaştı. Asya'da dünya uygarlığının en gerisinde olan yerler vardır.

Çin'de görülmeğe değer porselen tapınaklar yanında, kuzeyde toprak çukurlarda yaşıyan insanlar bulunur.

Asya'da yılanlar oynatılır, kaplan avlanır, fillere iş gördürülür. Asya'da acayip inanışlı fakirler, ateşe girip yanmadan çıkar, diri diri toprağa gömülüp günlerce yemeden, içmeden yaşarlar.

Asya büyüktür. Uçsuz bucaksızdır. Sonsuz çölleri, geniş ormanları, henüz içine girilmemiş memleketleri, üstüne çıkılmamış dağlariyle bir acayip yaşayışlar ülkesidir.

Haydi gelin bu acayip yaşayışlı zıtlıklar ülkesini beraber dolaşalım.

ASYA DÜNYA KIT'ALARININ EN BÜYÜĞÜDÜR.

Asya Avustralya'dan 5 defa daha büyüktür. Avrupa'nın 4 1/2 büyüklüğündedir. Afrika'nın 1 1/2 si kadardır. İki Amerika'dan da 1 200 000 km² büyüktür. Asya bu uçsuz bucaksız genişliği ile dünyada karaların 1/3 ünü kaplar. Asya'nın yüzölçümü 44.000.000 km² dir.

Asya ile Avrupa'yı birbirinden ayıran doğal bir sınır yoktur. Ural dağları gerçek Avrupa'yı Asya'dan ayırır. Ama, dünyanın başka hiç bir yerinde kıt'aları birbirinden dağlar ayırmaz. Bunun için Avrupa Asya'nın bir devamı sayılır. Bazı coğrafya bilginleri Avrupa ve Asya kıt'alarının ikisine birden (Avrasya) adını verirler. Ural dağlarının batısında kalan toprakların adı o zaman Uralavrupa adını alır. Doğusunda kalan kısım da Asya'dır.

ASYA NEREDEDİR?

Asya yerkürenin kuzey kısmındadır. Doğusunu, kuzeyden güneye kadar «Büyük Okyanus» kuşatır. Kuzeyde Kuzey Buz Denizi uzanır. Güneyde «Hind Okyanusu» vardır. Batısında Avrupa ve Afrika kıt'aları yer alır. Asya, Avrupa kıt'asından yalnız İstanbul ve Çanakkale Boğazlariyle ayrılır. Türkiye'nin doğusundaki Kafkas ve Ural Dağları da Avrupa'yı Asya'dan ayıran doğal sınırlardır. Asya ile Afrika'yı Süveyş kanalı ile Kızıl Deniz ayırır. Kuzey Buz Denizinden ekvatora, Büyük Ok-

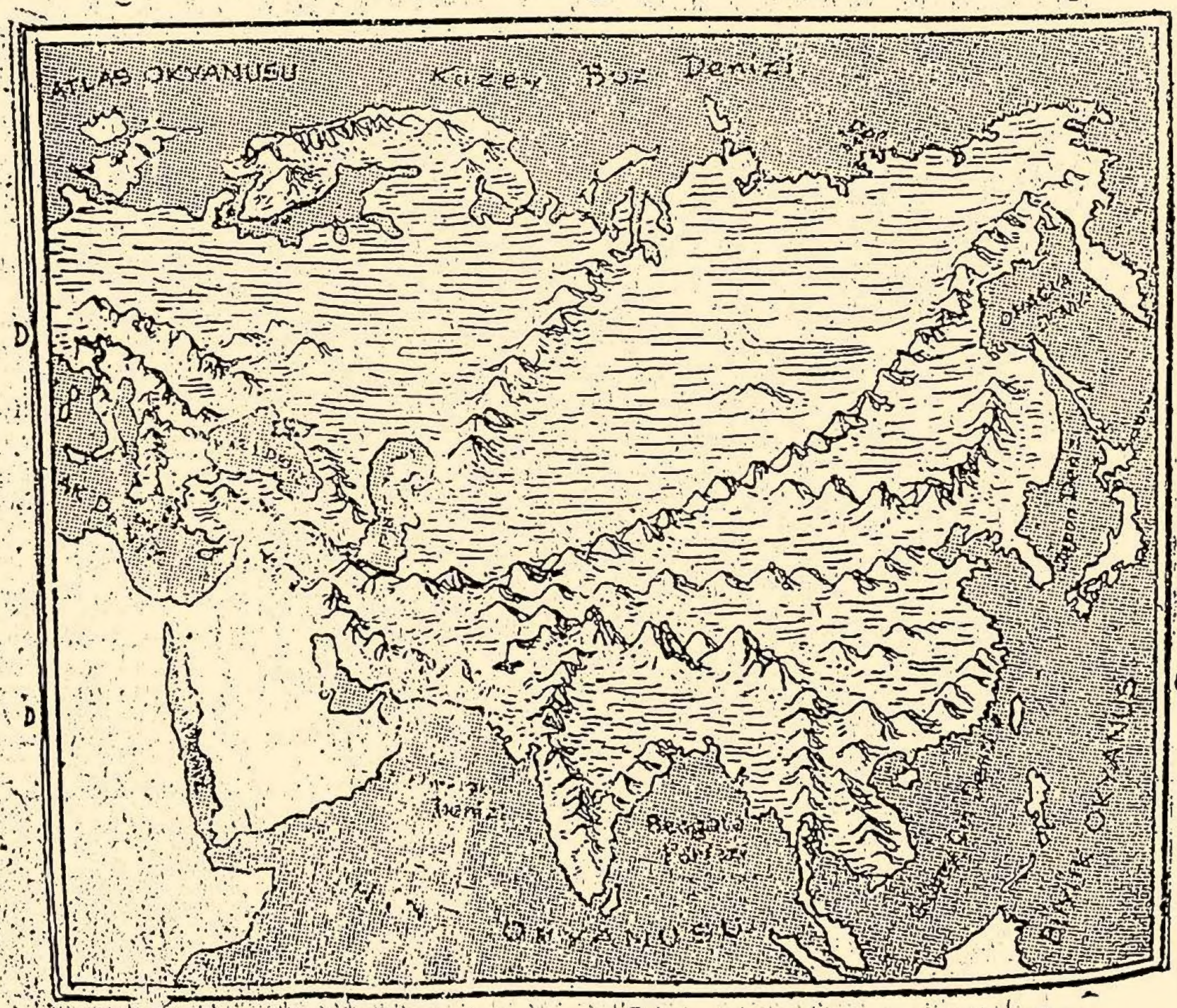

Asya'nın engebelerini gösterir harita

yanıstan, Atlas Okyanusuna kadar uzanan bu büyük kara parçasının dünya yüzündeki önemi büyüktür. İnsanın ilk beşiği Asya'dır. Türklerin anayurdu Asya'dır. Türkler Anadolu'ya Asya'dan göç etmişlerdir. Anadolu yarımadasına «Ön Asya» adı verilir.

Asya kıt'ası çok büyüktür. Uçsuz bucaksızdır. Türkiye'de siz okula gitmeğe hazırlanırken, Japonya'da güneş artık batmak üzeredir. Çünkü Asya'nın en doğusu ile en batısı arasındaki saat farkı, 10 saattır.

DÜNYANIN EN YÜKSEK YERİ İLE EN ALÇAK ÇUKURU ASYA'DADIR.

Asya'nın engebelerini haritanızdan incelerseniz, genel olarak üç ayrı yüzey şekli bulursunuz. a - Kuzeyde alçak yereyler. b - Ortada yüksek dağlar ve yaylalar. c - Güneyde yarımadalar bölgesi. Şimdi ilkokul atlasınızın 10. sayfasını açarak haritaya topluca bakınız. Ural dağlarından başlıyarak doğuda Büyük Okyanusa kadar uzanan Sibirya'yı bulmak güç değildir. Sibirya, kuzeyde alçak yereyler bölgesidir. Bu bölgenin güneyi dağlıktır. Dağlar, doğuda «Kamçatka» yarımadasından, batıda Hazar Denizine kadar uzanır. Anadolu'da Torosların devamı olan Kafkas dağları, Hazar Denizinin güneyinden, Asya'nın ortalarına doğru sokulur. Burada «Tanrı Dağları» nı meydana getirir. Tanrı Dağları Kamçatka yarımadası doğrultusunda «Altay Dağları» adı ile uzanırlar. Bu sıradağlar Orta Asya'yı, Sibirya'dan ayırırlar.

Tanrı dağlarından ayrılan ikinci bir kol Orta Asya'ya, doğu doğrultusunda sokulur. Bu dağların adı da «Karanlık Dağları» dır. Tanrı Dağlarından ayrılan üçüncü bir kol da güneye yönelerek «Himalaya» ları meydana getirir. Himalayalar dünyanın en yüksek dağlarıdır.

Bu dağların Everest tepesi 8882 metre yükseltidedir. Karanlık dağları ile Himalayalar arasındaki yüksek yaylanın adı

«Tibet» tir. Tibet çok yakın zamanlara kadar hiç bir yabancının giremediği bilinmiyen bir ülke idi. Tibet kuzeyden 6 - 7 bin metre yükseklikteki Karanlık Dağlar zinciri ile, güneyde 9 bin metreye yaklaşan Himalayalarla kapalı bir bölgedir. Tibeti dış dünyaya bağlayan geçitler 4 bin metreden daha yüksektir. Bu günkü taşıtlarla bile geçilmesi çok zor olan bu doğal engeller Tibeti yüzyıllar boyunca bilinmiyen ülkeler haline sokmuştur. Tanrı dağlarının bulunduğu bölgeye «Pamir yaylası» adı verilir. Pamir yaylası Asya kıt'asının engebelerinin düğüm noktasıdır. Pamir yaylasında dağlar, Asya'nın her doğrultusunda bir yelpaze gibi açılır. Karanlık dağlariyle kuzeyde Tanrı ve Altay dağlarının arasında kalan yer, «Gobi çölü» dür.

Asya kıt'asının 3. yerey bölgesini siz de saptayabilirsiniz. Haritanızı incelerseniz göreceksiniz ki, Asya'nın güneyinde önemli yarımadalar sıralanmıştır. Batıda Arabistan yarımadası, ortada Hindistan yarımadası, doğuda «Çin Hindi» ve devamı «Malaka» yarımadası. Arabistan yarımadası çöllerden ibarettir. Dünyanın en az yağmur alan bölgesi bu yarımadanın güney taraflarıdır. Himalayaların güneyinde kalan Hindistan yarımadası da çok ayrılıklar gösteren bir yereye sahiptir. Kum çölleri olduğu gibi, içinde dünyanın en vahşi ve yırtıcı hayvanlarının bulunduğu sık ormanlar da buradadir. Yarımada üzerinde en önemli dağlar, Ghat Dağlarıdır. Çin Hindini ve Malaka yarımadasını da Himalayalar meydana getirir.

Batıda Filistin ve Ürdünün sınırındaki Lut gölü deniz yüzünden 394 metre daha aşağıda bir çukur göl olarak dünyanın en alçak yereyini meydana getirir ki, burası da yine Asya'dadır.

Aşağıdaki çizelgeyi inceliyerek dağların yüksekliklerini birbirlerile kıyaslayınız. Dağları haritada arıyarak yerlerini öğreniniz. Çizdiğiniz haritada dağları işaretleyiniz. Dağların grafiğini çizerek yükseltileri belirtiniz.

Dağın adı	Nerede olduğu	Yüksekliği
Everest	Himalaya	8882
Karakurum	Himalaya	8600
Elburz	Kafkasya	5630
Ağrı	Doğu Anadolu	5160
Fujiyama	Japonya	3780
	YAYLALAR	
Tibet	Orta Asya	5000
Pamir	Orta Asya	4000
Doğu Anadolu	Anadolu	2000
İran	İran	1500
Arabistan	Arabistan	1300
Moğolistan	Moğolistan	1200
Dekkan	Hindistan	800

ASYA'NIN KIYILARI

Biliyorsunuz ki, Asya'nın kuzeyini Kuzey Buz Denizi kuşatır. Kuzey Buz Denizi yılın önemli bir zamanında buz tutar. Bu denizde kıyılar az girintili ve çıkıntılı, aynı zamanda alçaktır. Deniz buz tuttuğu için ulaşım elverişli değildir.

Asya'nın doğusunu Büyük Okyanus çevirir. Asya'nın doğu kıyıları kıt'anın en girintili ve çıkıntılı kıyılardır. Kuzeyde Bering Boğazı ile Asya, kuzey Amerika'ya çok yaklaşır. Doğu kıyılarında en önemli girintiler Bering Denizi, Ohokça Denizi, Japon Denizi, Sarı Deniz, Güney Çin Denizidir. Yine bu kıyılarda Kamçatka yarımadasiyle Kore yarımadası belli başlı çıkıntılardır.

Doğu kıyılarını Japon takım adaları ile Filipin takım adaları süsler.

Asya'nın güneyinde Hind Okyanusu vardır. Kıt'a daha önce de öğrendiğimiz gibi Hind Okyanusuna üç önemli yarımada ile sokulur. Yarımadaların arasında Bengale Körfezi, Basra Körfezi ve Kızıl Deniz yer alır. Asya'nın batısında Ak-

deniz, Adalar denizi, Marmara Denizi ve Karadeniz vardır. Yalnız Asya'nın değil, dünyanın en büyük kapalı denizi olan Hazar denizi yine Asya'dadır.

NEHİRLERİ

Asya dünyanın en büyük kıt'ası olduğu için, bol yağış alan yörelerinde nehirler hem uzun, hem de suları boldur. Nehirler ya Kuzey Buz Denizine, ya Büyük Okyanusa yahut ta Hind Okyanusuna akarlar. Kuzey Buz Denizine akanlar Obi, Lena, Yenisey nehirleri yılın en az 5 ayında buz tutarlar. Buzların çözüldüğü bahar mevsiminde ise suları çoğalır. Geçtikleri yerleri basarlar. Kuzey Buz Denizine akan nehirlerin geçtikleri yereyler alçak olduğu ve nehirler bol yağmurlarla beslendikleri için ağır akarlar. Buz tutmadıkları zaman ulaşıma elverişlidirler. Büyük Okyanusa dökülen nehirlere gelince: Bunların en önemlileri (Hoang - ho) Sarırmak ile (Yang - tes) Gökırmak ve Amur nehirleridir. Sarı ve Gökırmak nehirleri ulaşıma elverişlidirler. Sarı Denizdeki gemiler bu nehirlerin ulaşımından faydalanır ve 1000 km içlere kadar sokulurlar.

Ganj ve Sent nehirleri Hind Okyanusuna dökülürler. Basra körfezine dökülen Dicle ve Fırat nehirlerini tanıyorsunuz. Bu iki nehir Türkiye'den çıkarak Mezopotamya'yı sular, sonra körfeze yakın birleşerek Şattülarap adı ile denize kavuşurlar. Bu nehirlerin hiç biri ulaşıma elverişli değildir. Akışları hızlı ve suları düzensizdir. Asya'daki bütün nehir boyları bitek ve verimli ovalar olduğundan, buraları nüfusça yoğundur. Bol yağmur ve kar sulariyle beslenen nehirler geçtikleri ovalara, vadilere hayat verirler. Hindistan'daki Ganj nehri bu yüzden hintlilerce kutsal tanınmış, Ganj'ın kendilerini cennete götüreceği inancı yerleşmiştir. Hintliler ölülerini Ganja atarak nehrin ölüyü cennete götürmesini isterler. Ganj Hintliler için cennete giden yoldur.

Aşağıdaki çizelgeyi inceliyerek nehirlerin uzunluklarını kıyaslayınız. Bilgiyi bir grafikle belirtiniz. Grafiğe Avrupa nehirlerini de ekleyiniz. Avrupa ve Asya kıt'asının nehirlerini karşılaştırınız.

Nehirin adı	Uzunluğu	Hangi denize döküldüğü
Gökırmak	5 100	Büyük Okyanus
Yenisey	4 750	Kuzey Buz Denizi
Amur	4 700	Büyük Okyanus
Lena	4 600	Kuzey Buz Denizi
Sarırmak	4 150	Büyük Okyanus
Obi	5 200	Kuzey Buz Denizi

ASYA'NIN GÖLLERİ

Asya'nın gölleri oldukça büyük yerler kaplar. Hazar Denizi dünyanın en büyük kapalı denizi, yani bir gölüdür. Deniz yüzeyinden 26 metre daha çukurda olan Hazar denizini Volga, Ural ve Aras nehirleri besler. Hazar Denizinde balıkçılık çok etkindir. Hazar Denizinin doğusunda Aral gölü de büyüktür. Bunlardan başka Baykal, Umriye, Balkaş ve yurdumuzun en büyük gölü Van da Asya'nın önemli gölleri arasındadır. Atlasınızdan göllerin yerlerini saptayınız. Asya'nın nehirleri ve gölleri haritasını çiziniz.

ASYA'NIN İKLİMİ ÇOK ÇEŞİTLİDİR

Asya'nın bu akla sığmaz büyüklüğü, tabiidir ki bize çok çeşitli iklimler verir. Çünkü Asya'nın güney sınırı ekvatora 111 km kadar yaklaşır. Kuzeyde ise kıt'anın kuzey sınırı Kutup noktasına ancak 1400 km uzaklıktadır. Haritayı incelerseniz görürsünüz ki Asya daha çok orta kuşaktadır. Fakat kıt'anın büyük oluşu, birçok bölgelerinin deniz etkisinden uzak oluşu yüzünden iklimi karasaldır.

GENEL İKLİM : Yazlar çok sıcak, kışlar çok soğuk geçer. Asya'da kuzeyden güneye kadar genel olarak üç iklim bölgesi göze çarpar:

a — **KUZEY BÖLGESİ :** Alçak yereylerden meydana gelen ve kuzey kutbuna çok yakın bulunduğu için bu bölgenin iklimi çok soğuktur. Yeryüzünün en soğuk yerleri Sibirya'dadır. Sibirya'da kışın sıfırın altında — 60 dereceye düştüğü görülür. Yurdumuzla bir kıyaslama yapalım.

Yerin adı	Kışın en düşük sıcaklık
Sibirya	— 60
İstanbul	— 10
Kars	— 35
Antalya	+ 3

Kuzeyde yağan kar, aylarca kalkmaz, nehirler donar. Bu bölgede hemen hiç bir canlı gözükmez. Tundra adını alan bu buz bozkırlarında sadece yosunlar görülür. Bazı kuytu yerlerde ise bodur çalılar bulunur.

b — **ORTA BÖLGE :** Bu bölgenin iklimi çok çeşitlidir. Arabistan yarımadasında aralıksız sıcaklar olur. Kum ve çakıl çölleri, tozlu istepler, gözün alabildiği kadar uzanır. Arabistan, Orta İran, Gobi çölü, Batı Türkeli hep Asya'nın birer kum çölleridir. Bu çöllerde aralıksız kuraklık devam eder.

Denizlere yakın bölgelerin dağlarına bol yağmur ve kar yağar. Yüksek yayla, Tibette ise; sert bir kara iklimi görülür. Batıda Akdeniz kıyılarında, yazları sıcak ve kurak, kışları ılık geçer. Karadeniz kıyılarında ise her mevsim yağışlı orta iklim görülür.

c — **GÜNEY BÖLGESİ :** Genel olarak bu bölgede sıcak iklim başattır. Güneyin ekvatora yakınlığından da bunu kolayca anlıyorsunuz. Sıcak iklim bölgesine giren ve mevsim rüz-

gârlarının etkisi altında bulunan bazı yöreler vardır ki, buraları dünyanın en çok yağmur alan yerleridir. Biliyorsunuz ki, Türkiye'de en çok yağmur alan yöre, Rize dolaylarıdır. Rize'de yılda 60 gün hava açık geçer. Diğer günler hava ya kapalı yahut yağışlıdır. Yılda 3 - 4 metre yağmur yağdığı olur. Fakat Hindistan'da öyle yerler vardır ki, buralara yılda 11 - 12 metre yağmur düştüğü olur. (Rize'nin 4 katı daha çok yağmurlu) İşte bu dünyanın en çok yağmur alan yerlerinde balta girmemiş sık ormanlara rastlanır. Ormanlar, sayısız vahşi hayvanlarla doludur.

Kuzeyde ren geyikleri, ayılar, beyaz tilkiler, kutup tavşanları, kurtlar ve çakallar, bu bölgenin belli başlı hayvanlarıdır. Bu hayvanlar bölgenin iklimine uyarlar. Uzun tüylüdürler. Kürk yapılmağa elverişli derileri vardır. Çok avlanırlar. Orta Asya'da iklime uygun olarak hayvan çeşitleri değişir. Deve, deve kuşu, zehirli yılanlar, akrep, bozkır ve otlaklarda at, koyun, keçi, sığır çok bulunur. Güneyde ise orman hayvanlarının en vahşileri görülür. Filler, kaplanlar, su kenarında timsahlar, su aygırları, mandalar, kobra yılanları, maymunlar sürülerle ormanlarda dolaşırlar.

İNSANLAR, İNSANLAR, İNSANLAR...

Asya'nın bu uçsuz bucaksız çok çeşitli iklimlerinde, dünyadaki insanların yarısından çoğu yaşar. Asya'da ne kadar insan yaşadığı kesin olarak bilinmez. Çünkü henüz yurdumuzdaki gibi sayım yapılmamış bölgeler Asya'da pek çoktur.

Asya'da km² başına ortalama olarak 27 kişi düşer. Halbuki Avrupa daha küçük bir kıt'a olduğu halde Asya'dan nüfusça daha yoğundur. Avrupa'da km² başına 53 kişi düşer. Asya'nın nüfusça çok yoğun olan yerleri olduğu gibi, bir tek canlının bulunmadığı ıssız çölleri de vardır. Halbuki Avrupa'da hiç çöl yoktur. Asya'da nüfusça yoğun olan yerler Hindistan'da Ganj nehri kıyıları, Çin'de Gökırmak kıyıları, Japon adalarıdır.

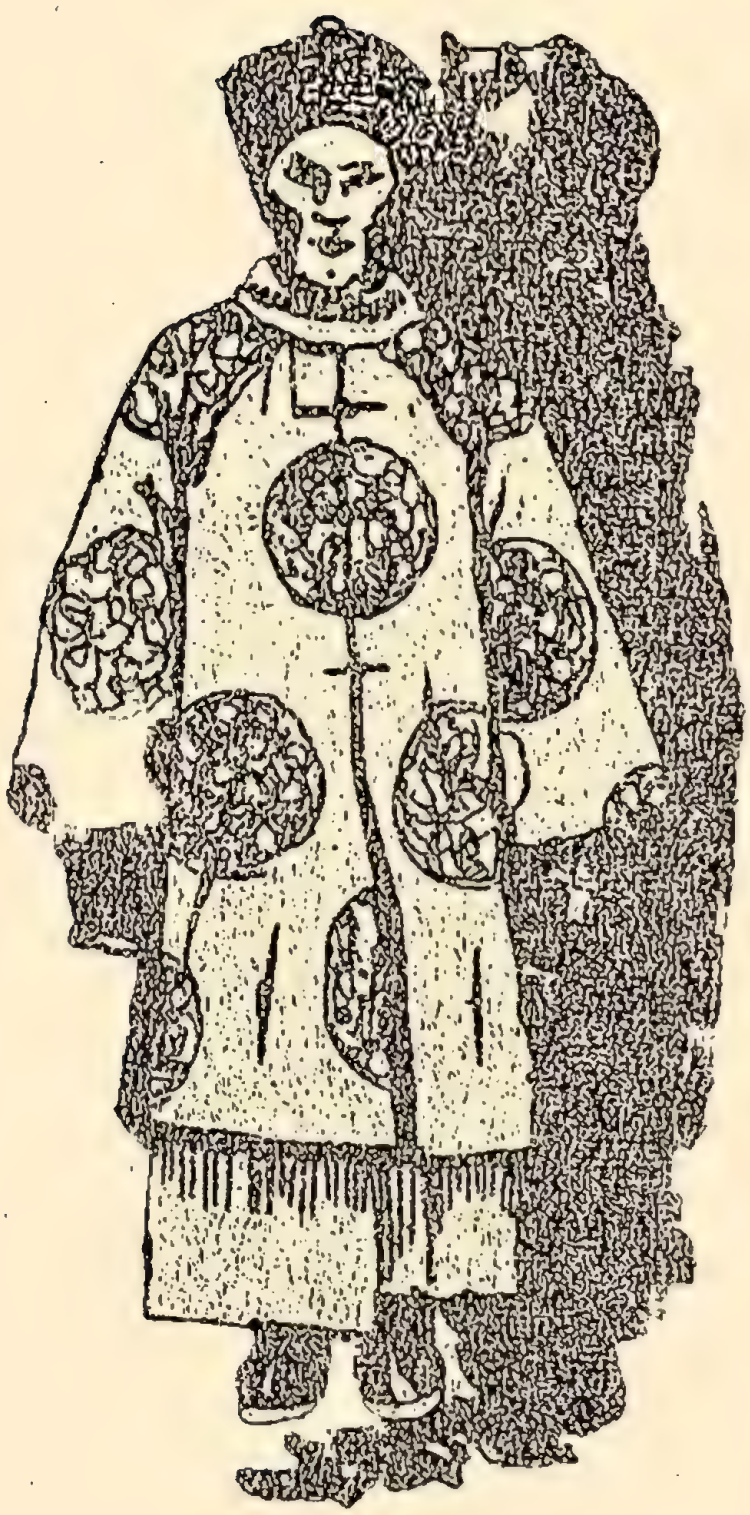

Bir çinli

Buralarda km² başına 300 den daha çok insan düşen yerler vardır. Asya'da her çeşit ırktan insana rastlamak mümkündür. Beyaz, siyah, Sarı ırk: Asya'daki beyaz ırkı: Türkler, Hintliler, Araplar, İranlılar, Museviler, meydana getirir. Sarı ırk: Japonlar, Çinliler, Tibetliler ve Moğollardır. Siyah ırktan olanlar da: Hindistan'ın güneyi ile Hint adalarında yaşarlar. Dünyanın en ilksel ırkı bu siyah ırktır.

Şimdi aşağıdaki çizelge ile Asya'nın nüfusunu ve yüzölçümünü Avrupa ile kıyaslıyarak bir daha inceliyelim.

Kıt'anın adı	Yüzölçümü (Km²)	Nüfusu	Yoğunluğu
Asya	44 000 000	1 272 000 000	27
Avrupa	10 000 000	550 000 000	53

ORTA ASYA

ÇÖLLER, ÇÖLLER, ÇÖLLER...

Susuz, uçsuz bucaksız korkunç çöller memleketi. Asya'nın en tenha köşeleri, bitkiden mahrum, canlı varlıklardan uzak yerleri. Yağmursuz, nehirsiz, şehirsiz ülkeleri. Burası orta Asya'dır.

Orta Asya dünyanın çöller memleketidir. Gobi çölü buradadır. Taklamakan çölü buradadır. Turan'ın Karakum, Akkum, Kızılkum çölleri buradadır. Dünyanın damı Tibet bu alan içindedir. Pamir yaylası yine Osta Asya'dadır.

ORTA ASYA NEDEN BÖYLEDİR?

Haritanızı incelerseniz bunun sebeplerini siz de bulabilirsiniz. Bu sebepleri beraber inceliyelim.

Asya haritanızı açarak gözleyiniz. Göreceksiniz ki, Orta Asya denizden çok uzaktadır. O halde Orta Asya'da deniz etkisinin hiç bir önemi yoktur. Halbuki bilirsiniz, denizler bir yerin iklimini, bitki türlerini değiştirir.

Yine Orta Asya'nın sınırlarını çizerseniz göreceksiniz ki, bu alanın dört bir yanı aşılmaz dağlarla çevrilmiştir. Güneyde Himalayalar, 8 bin metreye kadar yükselerek Hind Okyanusundan gelen nemli mevsim rüzgârlarını keserler. Bütün yağmurları güney yamaçlarında alıkorlar. Kuzeyde Altay dağları da Sibirya'dan gelen iklim etmenlerini kendilerinde alıkorlar. Doğuda Sarı Deniz kıyılarına paralel uzanan Kingan (Kadırgan) dağları da Büyük Okyanustan gelen yağmurları ve mevsim rüzgârlarını keser. Orta Asya'nın batısını da İran'ın kuzey dağları çevreler. «Orta asya» kuzeydo Sibirya, güneyde Himala-

yalar, doğuda Çin, batıda Hazar denizine kadar uzanan geniş ülkenin adıdır.

Denizlerden esen nemli, yağış getiren, mevsim rüzgârlarının sokulamadığı bu yüksek yayla; sûya hasret yaşar. Bunun için burada sert kara iklimi aralıksız devam eder. Yazları sıcak, kışları soğuk. Yalnız bu kadar mı?

Orta Asya'da gündüz ve gece arasında bile çok büyük sıcaklık farkı vardır. Gündüz güneşin etkisi ile kızan kum çölleri, ortalığa bunaltıcı bir sıcaklık salar. Kuşların uçamıyacağı, çiçeklerin yeşerip açamıyacağı ağır bir çöl sıcaklığı... Fakat gece olup ta güneş yeryüzünden çekilince; soğuk, dondurucu bir gece başlar. Orta Asya'nın birçok yerlerinde ne insan, ne bitki, ne hayvan barınamaz, yaşıyamaz.

HALBUKİ KURAKLIK ÇAĞI GELMEDEN ÖNCE BURASI DÜNYA UYGARLIĞININ BEŞİĞİ İDİ

Orta Asya Türklerin anayurdudur. Asya ikliminde değişiklik olmadan önce buraları dünyada ilk uygar yaşıyan insanların durak yeri idi. İnsanlar yeryüzünde, at'ı ilk önce burada evcilleştirdiler. Toprağı ekmesini, bitki üretmesini burada öğrendiler. Ne vakit ki buraları iklik değişiklikleri yüzünden barınılmaz yerler oldu; o zaman dünyanın en uygar insanları olan atalarımız, Anayurttan göç ettiler. Doğuda Çin'e, güneyde Hind'e, batıda Önasya'ya ve Avrupa'ya, kuzeyde Afrika'ya göçler başladı. Bitek ovaların yerlerini kum çölleri aldıkça, buralarda oturanların da durmadan dört bir yana göçleri devam etti. Bir gün geldi ki, Orta Asya korkunç kum çöllerinin kapladığı cansız, ıssız yerler oldu. Bugünkü Orta Asya'nın belli, başlı ülkeleri şunlardır. Moğolistan, Tibet, Çin Türkeli, Batı Türkeli.

MOĞOLİSTAN : Mançurya'nın batısında, Sibirya'nın güneyinde, Çin'in kuzeyinde ve Orta Asya'nın doğusunda yer alan Moğolistan; bir yayladır. Bu yaylanın en önemli yerlerini Gobi

çölü teşkil eder. Moğollar göçebe olarak bu çöllerin sulak veya sulama mümkün olan yerlerinde yaşarlar. Hayvan beslerler. Buda dinindendirler. Moğolistan'ın yüzölçümü 1 250 000 km² olduğu halde nüfusu 2 milyonu az geçer. Nüfus azlığı Moğolistan'ın ne kadar tenha bir yöre olduğunu gösterir.

ÇİN TÜRKELİ : Çin Türkeli tam bir yayladır. Tibet yaylasının kuzeyinde yer alan Çin Türkeli'nin bir adı da Doğu Türkeli'dir. Bu ülkenin Karanlık ve Altın Dağları güneyini çevirir. Batısını Pamir yaylası, kuzeyini Tanrı dağları çevirir. Doğusu Gobi çölüne, Moğolistan'a açıktır. Doğu Türkeli, Orta Asya'nın doğusundan batısına açılan bir geçit, bir kapı gibidir. Vaktiyle Çin malları Avrupa'ya kervanlarla buradan geçerdi. Pamir'den, İran'dan, Önasya'dan Avrupa'ya ulaşırdı. Şimdi güneyden deniz yolu daha kısa ve daha emniyetli olduğundan, yol önemini kaybetti.

TİBET : Şimdiye kadar bildiğimiz topraklardan büsbütün başka bir toprakta yaşıyan Tibetliler, dünyanın en acayip yaşayışlı insanlarıdırlar. Tibetin güneyini Himalayalar çevirir. Kuzeyini Karanlık Dağları kuşatır. Tibet'te bu yüksek sıradağları birbirine bağlıyan geçitler en az dört bin metre yüksektedir. Bu günkü taşıtlarla bile bu geçitleri aşmak mümkün değildir. Bunun için Tibet yüzyıllar boyunca dünyanın bilinmiyen yeri olarak kalmış bu doğal engeller Tibet'i Çin seddinden daha da kolay korumuştur. Tibet, Sven Hedin adındaki bir gezginin bu bilinmiyen ülkeye 1900 yıllarında yaptığı geziden sonra tanındı. Tibet yüksek ve sert iklimli bir yayladır. Buda dininden olan Tibetliler göçebe halinde yaşarlar. Tibetli kadınlar halı dokumasını bilirler. Tibet'in başkenti Lasa, Buda dinin başkentidir. Lasa'da Buda dininin başkanı «Büyük Lama» oturur. Büyük Lama'nın sarayı en büyük, en gösterişli saraydır. Dağlar kadar ulu, bir şehir kadar büyük, elli kat binaların bir adaya gelmesiyle meydana gelen bu saraya, dünyanın hiç bir yerinde rastlanamaz.

BATI TÜRKELİ : Bu ülke Hazar Denizi'nin doğusundadır. Sınırlarını Hazar Denizi, İran yaylası, Altay ve Tanrı dağları çizer. Ülkeyi Seyhun ve Ceyhun nehirleri sular. (Seyhan ve Ceyhan nehirleriyle karıştırmayınız, Seyhan ve Ceyhan nehirleri nerede idi hatırlayınız.) Her iki nehir de Aral gölüne kavuşur. Bu bölgede nüfusça çok yoğun olan yöreler olduğu gibi, Karakum, Kızılkum, Akkum gibi çölleri de vardır. Batı Türkeli, Orta Asya'nın yükseltisi en az olan alçak bir yeridir. Batı Türkelinde : Türkmenler, Kırgızlar, Özbekler, Tacikler yaşar. Batı Türkeli bir tarım ülkesidir. Nehirlerin suladığı bitek ovalarda pamuk üretilir. Batı Türkeli'nin yüzölçümü 2 000 000 km² yi bulur. Nüfusu da diğer Orta Asya ülkelerine kıyasla daha fazladır. (16 milyon)

BİLGİ DEMETİ

4 — 5. Sınıf Dergisi

Sahibi ve yazı işlerini fiilen idare eden: R. G. ARKIN — Bir Yayınevi — Çemberlitaş Peykâne Sokak No: 8/1 — Posta Kutusu 11. İstanbul — Tel. 29224 — 21131 — Basıldığı yer: Osmanbey Matbaası.

T. L. Ş.

Abonesi cilt sayı üzerinden 5 liradır.

Sayı: 12